

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ДЖЕРЕЛО КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ МОВИ ІВРИТ У ЛЦЯХ УКРАЇНИ

Наталія Бакуліна,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ,
e-mail: natusya29@ukr.net

Традиції викладання мови іврит у закладах освіти на теренах України беруть свій початок ще здавна. Єврейські навчальні заклади України (Львів, Житомир, Дубно, Броди, Острог, та багато інших), були широко відомі вже у 16 ст. Наприкінці 19 ст. за роки Російської імперії на Поділлі, Волині, на території Київської губернії, на Півдні України існувало біля 25 тисяч хедерів («хедер» — івр. «кімната») — традиційних єврейських початкових релігійних шкіл для хлопчаків, де викладалися основи грамоти, Тора та Талмуд [1, 2]. Значний розмах розвитку єврейської освіти стався з розширенням мережі єврейських світських навчальних закладів, особливо у 20-х роках ХХ століття, за часів існування Української Народної Республіки (1917-1920 рр.) [1, 8]. Тоді викладання у цих закладах відбувалося як єврейськими мовами (івритом та їдишем), так і російською, українською, польською тощо.

За радянських часів викладання мови іврит було заборонено та лише за часів незалежної України розпочалось його відродження.

Нині курс «Мова іврит» є інтегральною складовою мовної освіти України та впроваджується на всіх етапах загальної середньої освіти, а його зміст і методика розвивається разом із загальними процесами оновлення та реформування укра-

їнської системи освіти з огляду на сучасні глобальні зміни та виклики.

Особливо це стосується переосмислення сучасної парадигми освіти та впровадження компетентнісного й особистісно орієнтованого підходів до навчання, формування нових компетентностей сучасної особистості, сформульованих у Концепції «Нова Українська школа» [4]. Виходячи з визначених у ній положень, виникає необхідність створення нового освітнього контенту, розширення міждисциплінарних зв'язків, формування не лише суто предметних, а й надпредметних і міжпредметних компетентностей, зокрема у навчанні мови іврит у ліцях України. Адже в учнів профільної школи під час опанування мовою іврит мають бути сформовані не тільки комунікативна компетентність (мовленнева, мовна, соціокультурна, діяльнісна) відповідно до окреслених вимог чинної навчальної програми [6], а й нові дослідницькі уміння, обізнаність у сфері культури, соціальна та громадянська компетентність тощо.

Саме для цього невичерпним джерелом і освітнім ресурсом може стати музейна педагогіка, робота з архівними та науковими матеріалами. Проведені нами опитування вчителів мови іврит показали, що вони не володіють інформацією щодо існуючих джерел культурної спадщини євреїв України та відповідно не використовують їх у практиці навчання.

Під час здійснення науково-дослідної роботи з проблеми компетентісно орієнтованого навчання мови іврит у ліцях ми здійснили теоретичний аналіз щодо культурної спадщини з юдаїки як в українських музеях міжвоєнного періоду (1919–1940), так і в сучасних єврейських музеях України.

Так на території України напередодні Другої світової війни працювало 14 історичних, 4 антирелігійних, 56 краєзнавчих і 4 етнографічних музеї. Більшість з них за радянський період було знищено — Перший всеукраїнський музей єврейської культури ім. Менделя Мойхер-Сфорима в Одесі, Білоцерківський міжрайонний науково-дослідний краєзнавчий музей, Бердичівський соціально-історичний музей, Вінницький історико-побутовий музей, Кам'янець-Подільський і Полтавський краєзнавчі музеї, Музей українського мистецтва в Харкові,

Чернігівський державний історичний музей, Музей єврейської старовини у Києві тощо. Проте, єврейська культурна спадщина фрагментарно вціліла в документах і колекціях, які вдалось зберегти та нині експонувати у нових музеях, відкритих за часів незалежності України.

Варто згадати один з перших єврейських музеїв на території України, відкритий у післявоєнні роки, — Музей класика єврейської літератури Шолом-Алейхема в Переяславі-Хмельницькому. Експозиція музею демонструє як предмети єврейського традиційного життя, так і предмети побуту родини письменника, архівні матеріали та листування з відомими письменниками — Менделе Мойхер-Сфорімом, Хаїмом Нахманом Бяліком, Львом Толстим, Антоном Чеховим, Іцхок-Лейбуш Перецом, Максимом Горьким.

З 1996 року функціонує Музей Голокосту у Харкові, де представлено архівні матеріали, документи, фотографії людей, які загинули за часів Голокосту у харківському гетто й у Дробицькому яру. Музей активно співпрацює з харківськими школярами та студентами, проводить семінари та конференції.

У 2002-му році було відкрито в Одесі один із перших єврейських музеїв у незалежній Україні. Він містить багатий матеріал щодо історії євреїв Одеси, що стояли у витоків єврейської літератури, історії, мистецтва, зокрема, єврейські письменники та поети Менделе Мойхер-Сфорім, Хаїм Нахман Бялік, Шауль Черніховський, російський письменник єврейського походження Ісаак Бабель, історик Шимон Дубнов, предтечі сіоністського руху Моше Лейб Лілієнблюм і Леон Пінскер, сіоністи Володимир (Зеев) Жаботинський, Ушер Гінцбург (Ахад-га-Ам), Менахем Мендель Усишкін, Меір Дізєнгоф та інші. В фондах — близько 7000 одиниць зберігання: документи, фотографії, книги, газети, листівки, релігійні та побутові предмети, музичні інструменти, твори мистецтва й інше. Близько 1000 з них представлені в постійній експозиції Музею. Здебільшого Музей працює з членами єврейської громади — організовує лекторії, виставки, свята. Проте, є також програми співпраці зі студентами та школярами із загальноукраїнських шкіл та вишів.

Створено також Одеський Музей Голокосту та жертв фашизму, головна мета якого полягає у тому, аби зібрати свідчення та зберегти історію про Катастрофу для майбутніх поколінь.

З 2009 року у Києві функціонує музей Шолом-Алейхема. Його було відкрито з нагоди 150-річчя від народження митця. Основний експозиційний зал оповідає біографію та творчість письменника. Музей Шолом-Алейхема є філією Музею історії м. Києва. Експозиція музею знайомить відвідувачів не тільки з життям і творчістю письменника, а й демонструє духовні та матеріальні цінності єврейського народу. У музеї представлено деякі обрядові предмети та речі традиційного єврейського побуту. Найважливіші теми експозиції київського музею розподілено на дві частини: «Шолом-Алейхем і Київ» і «Шолом-Алейхем і Україна». Музей розташовано у квартирі, у якій письменник мешкав з 1896 до 1903 року. Саме у цій будівлі від написав «Менахем-Мендл», «В маленькому світі маленьких людей», «Нову Касрилівку» та деякі новели з «Тевье-молочара». Музей є відкритим і для тимчасових експозицій, які змінюються майже щомісяця. Здебільшого тут можна познайомитися з митцями, творчість яких присвячена відображенню єврейської тематики. У Музеї працює лекційна програма, що детально знайомить відвідувачів зі сторінками єврейської історії та культури, проводяться концерти, семінари, конференції, зустрічі з видатними діячами культури та мистецтва.

Чернівецький музей історії та культури євреїв Буковини відкрито за ініціативи та зусиллями керівника єврейської громади України та Чернівців — Йосифа Зісельса у 2010 році. Експозиція музею відтворює життя євреїв Буковини, розповідає про історію виникнення та розвитку однієї з єврейських філософських течій — Хасидизму, що народився саме на теренах України та розквітав у буковинському краї. Цей музей нині вкрай активно співпрацює з освітніми, науковими та громадськими організаціями та проводить реальну роботу зі школярами, студентами, освітянами, широким загалом відвідувачів.

Музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» у Дніпрі є одним з наймасштабніших в Україні. Його створено як Всеукраїнський музей єврейської історії та культури. Експозиції

музею цікаво розповідають і про основи юдейської цивілізації, і про Хасидизм, і про штетли (українські містечки), і про єврейське життя великих міст України та видатних постатей, і про Ерец-Ізраель й Ізраїль, і про трагічні події Голокосту, і про різні види мистецтва. В облаштуванні музею використані сучасні технології. У кожному з блоків, окрім знакових дизайнерських рішень і текстів, встановлені монітори, за допомогою яких експозиції представлені максимально яскраво та цікаво. Співробітники музею активно співпрацюють із широкою аудиторією відвідувачів, у тому числі й учнями, вчителями.

Окрім вищезазначених масштабних музеїв єврейської історії та культури на території України існують і локальні, невеликі музеї, що знайомлять відвідувачів із історією окремих общин різних регіонів країни. Зокрема, Музей євреїв Херсонщини, Миколаївський музей єврейської культури, Музей єврейського побуту в Общинному Центрі «Тхія» в Хмельницькому, Музей «Хесед-Яхад» у Феодосії, Музей культури єврейського народу та Голокосту у Кривому Розі.

Унікальні колекції єврейського мистецтва та предметів юдаїки зберігаються й у провідних музеях України. Тимчасові та подекуди й постійні експозиції репрезентують відвідувачам окремі явища й єврейського побуту, традиційного мистецтва, релігійного життя, тощо.

Так, львівська національна галерея мистецтв ім. Возницького має надзвичайно цікаву колекцією Італійських ктубот (шлюбних договорів) XVII–XIX ст.; у Музеї історії та релігії у Львові експонуються предмети релігійного культу євреїв — корони Тори, ханукальні лампи, торашилди, «яди» (указки) для читання Тори; фонди Національного художнього музею України містять унікальну колекцію творів живопису та графіки митців Культур-Ліги; Музей історичних коштовностей України містить велику колекцію цінних експонатів юдаїки — унікальне зібрання єврейського культового срібла періоду з XVIII до 20-х рр. XX ст.; Львівський музей етнографії та художнього промислу у своїй експозиції представляє предмети культурної спадщини євреїв Східної Галичини — пам'яток художнього промислу, пов'язаних із синагогальною літургією (парохети, ріммонім, корони Тори)

та з різними елементами молитовного та святкового костюму (талес, тфлін, кітелі, різні жіночі головні убори), скляних і керамічних виробів, виконані єврейськими майстрами, кін. XIX—поч. XX ст. (ханукальні лампи, анімалістичні скульптурки та посуд для маці та пасхальних приправ), предметів із дерева (меуз, указок для читання Тори, декоративних тарілок) [3; 5]. Більш детальний опис музейної юдаїки в Україні міститься в навчальному посібнику для учнів ліцеїв [7].

Здійснені нами наукові розвідки можуть стати унікальним джерелом розширення змісту навчання мови іврит і водночас шляхом формування ключових і предметних компетентностей ліцеїстів. Крім цього, експозиції цих музеїв розповідають про взаємовплив єврейської й української культур, про життя єврейських громад в Україні, що є вкрай цінним матеріалом для виховання толерантного усвідомлення та розуміння різноманіття полікультурного соціуму нашої держави. Також цей матеріал може бути використаний і під час опанування інших дисциплін гуманітарного циклу як у закладах освіти з єврейським етнокультурним компонентом, так і в інших закладах формальної та неформальної систем освіти України. Таким чином, музейна педагогіка може стати додатковим потужним освітнім середовищем для розширення змісту освіти та використання інтерактивних технологій навчання — навчальних екскурсій, спільної проектної діяльності, індивідуальних і партнерських досліджень, організації дискусій і презентацій тощо.

Отже, нині музеї — це не просто зібрання та зберігання колекцій, архівних документів, артефактів, а й багатий ресурс для впровадження цікавої пошукової творчої діяльності у сферах формальної та неформальної освіти. З огляду на сучасні пріоритети розвитку системи освіти України, музейна педагогіка набуває все більш глибокої актуальності та значущості, адже сприяє реалізації компетентнісного й особистісно орієнтованого підходів до навчання, збагачує освітній процес через матеріальну та духовну культурну спадщину, унаочнює живу історію, сприяє збереженню культурних кодів і передачі культурно-історичної пам'яті між поколіннями.

Література:

1. Бакуліна Н. В. Єврейська освіта в Україні: проблеми, тенденції, розвиток. *Відродження*. 1999. № 6. С. 27–34.
2. Законы еврейской жизни и Российская империя. Фотоальбом. Москва, 1994.
3. Золота скарбниця України. Київ: Акцент, 1999. 207 с.
4. Концепція «Нова Українська школа». URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Культура галицьких євреїв зі збірок Музею етнографії та художнього промислу у Львові. Львів, 2006. 311 с.
6. Бакуліна Н. В., Щербак О. Д., Яковлева О. М. Мова іврит для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (рівень стандарту) : [прогр. для 10-11 кл.]. *Навч. програма для 10–11 класів загальноосвіт. навч. закладів з навчанням укр. мовою : затвердж. наказом М-ва освіти і науки України*. Київ, 2017. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
7. Сторінки єврейського мистецтва України : навчальний посібник для учнів ліцеїв / упоряд. Наталія Риндюк, Наталія Бакуліна та Анна Уманська. Київ : Дух і Літера, 2018. 256 с.
8. Хитерер В. Еврейское образование в Украинской Народной Республике (1917–1920 г. г.). «Вестник еврейского университета в Москве», 1996, №3(13), с. 147. Цит. по: Закон про національно-персональну автономію. Архіви України. 1992, № 1–3. С. 70–71.